

Od Warszawy po Bejrut: odbudowa po wojnie

MARCIN GIERBIENIS

Czy doświadczenia państw europejskich, zniszczonych w przeszłości przez II wojnę światową, mogą współcześnie pomóc krajom Bliskiego Wschodu, ogarniętym rujnującymi je konfliktami? Na to pytanie próbowali odpowiedzieć architekci zaproszeni przez Libańsko-Amerykański Uniwersytet w Bejrucie (LAU) oraz Politechnikę Krakowską (PK) na międzynarodową konferencję „Post War Reconstruction: The Lessons of Europe” (Odbudowa po wojnie: lekcje Europy). Spotkaniu, które odbyło się 19 października ubiegłego roku w stolicy Libanu, patronowali: Izba Architektów RP, rektor PK prof. Jan Kazior oraz miesięcznik „Architektura i Biznes”.

Było to kolejne z wydarzeń zacieśniających współpracę obydwu uczelni. Inicjatorem działań ze strony PK jest kierownik Zakładu Architektury Społeczno-Usługowej na Wydziale Architektury dr hab. inż. arch. Kazimierz Butelski, prof. PK, będący też członkiem komitetu naukowego konferencji. Na czele komitetu stanął Elie Haddad, profesor architektury LAU i dziekan Szkoły Architektury i Projektowania. Komitet współtworzyli: dr hab. inż. arch. Bogusław Podhalański, kierownik Zakładu Odbudowy Miast w Instytucie Projektowania Miast i Regionów WA PK, Maroun El-Daccache, przewodniczący Wydziału Architektury i Projektowania Wnętrz LAU oraz Roula El Khoury, adiunkt Szkoły Architektury i Projektowania LAU.

Nie ma jednej drogi...

Witając uczestników konferencji, prof. Elie Haddad podkreślił, że sympozjum zorganizowano w ważnym momencie, gdy „świat arabski powoli zdrowieje po wyniszczających wojnach, które pustoszyły miasta wraz z ich najważniejszymi obiektami historycznymi i które dramatycznie wykorzeniły całe społeczności, zmuszone do ucieczki do innych krajów”. Wyraził nadzieję, że błędy popełnione w przeszłości w regionie Bliskiego Wschodu już się nie powtórzą. Pomóc w tym może również konferencja, której

goście — badacze, architekci z krajów spustoszonych w czasie II wojny światowej, takich jak: Anglia, Francja, Włochy, Węgry i Polska — zostali zaproszeni, by przybliżyć trudności, jakie ich kraje napotykały w procesie powojennej odbudowy — od pierwszych działań i strategii, aż po sposób korzystania ze środków przeznaczonych na realizację planów.

Konferencję otworzyło wystąpienie profesora historii architektury i planowania na Uniwersytecie w Cambridge, Nicholasa Bullocka, który nadał ton dyskusji. Nie tylko wprowadził w tematykę konferencji, postawił też pytania, czy doświadczenia, które europejskie państwa wyniosły, podnosząc się w przeszłości ze zniszczeń wojennych, mogą być wykorzystane w działaniach na rzecz świata arabskiego. Wystąpienie pokazało brak jednej europejskiej drogi w historii powojennej odbudowy, która — z brytyjskiej perspektywy — była efektem planu Marshalla, organiczającego się wyłącznie do Europy Zachodniej. Dlatego tak istotne było uzupełnienie tego obrazu przez polskich badaczy — pracowników polskich i zachodnich instytucji naukowych: dr inż. arch. Kingę Racóń-Leję (Kraków, Polska), dr Małgorzatę Popiołek (Berlin, Niemcy) i dr. Łukasza Stankę (Manchester, Anglia).

Z polskiej perspektywy

Podczas sesji „Polskie uwarunkowania” dr Małgorzata Popiołek, historyk sztuki w Instytucie Planowania Przestrzennego i Urbanistycznego Technische Universität Berlin dokonała szczegółowego wglądu w odbudowę Warszawy, przez niektórych uznawaną za „błogosławieństwo w nieszczęściu” lub szansę na odnowienie miasta. Zwróciła uwagę, że odbudowa stanowiła nie tyle odtwarzanie epoki przedwojennej, co „połączenie ro-

Podczas dyskusji: Kinga Racóń-Leja (z prawej), Małgorzata Popiołek i Marwan Basmanji. Fot.: Ze zbiorów LAU

mantycznej wizji historii i pragmatyzmu XX wieku”.

Dr inż. arch. Kinga Racóń-Leja, adiunkt i zastępca dyrektora Instytutu Urbanistyki PK, dodała, że przesunięcie granic i ruchy demograficzne stanowiły wyjątkowe wyzwanie dla powojennej Polski. Omówiła fazy powojennych procesów odbudowy polskich miast. Czynnikiem czasów wydaje się być kluczowym elementem oceny, pokazującym zmieniające się postawy i kierunki. Ogromne zniszczenia Polski w czasie wojny i ruchy demograficzne — jako konsekwencje przesuniętych po wojnie granic państwowych — znacznie skomplikowały działania. Sytuacja polityczna w Polsce wywołała poważne problemy w rozumieniu tożsamości miast, które miały być odbudowywane, i prowadziła do wyboru pomiędzy historyczną rekonstrukcją a odrzuceniem historycznego kontekstu.

Kolejny mówca, dr Łukasz Stankę, z Centrum Badań Architektury Uniwersytetu w Manchesterze, przedstawił prelekcję pt. „Nauka z Polski: plany mistrzowskie Bagdadu (1967, 1973)” i przypomniał m.in. sylwetkę Adolfa Ciborowskiego, naczelnego architekta Warszawy (1956–1964); człowieka, który w imieniu ONZ udał się w 1962 r. do Bagdadu, by zaprezentować powojenną przebudowę Warszawy i innych polskich miast. W konsekwencji tej wizyty Amanat al-Assima, gmina Bagdad zaprosiła polskich urbanistów do udziału w konkursie na nowy projekt główny dla Bagdadu. Te tzw.

lekcje obejmowały konkretne narzędzia planowania, jak normy miejskie, mające na celu równy podział dobrobytu (mieszkanie, edukacja, zdrowie, kultura), a także nowe podejście do historycznego dziedzictwa Bagdadu, w przeciwieństwie do tego wynikającego z planu generalnego opracowanego w 1956 r. przez Brytyjczyków.

Miedzy ciągłością a zmianą

Powracające wątki sesji podsumował w końcowej prezentacji pt. „Rekonstrukcja w dobie globalizacji” przewodniczący stowarzyszenia inżynierów i architektów w Libanie, Jad Tabet. Rdzeniem każdego procesu rekonstrukcji, od Warszawy do Bejrutu — przekonywał — jest trudny wybór między ciągłością a mutacjami oraz potrzeba reagowania na ludzkie potrzeby. Konieczne są długoterminowe prognozy. Kluczowym elementem w procesie odbudowy po traumie jest udział w procesie rekonstrukcji wszystkich zainteresowanych stron, od społeczności lokalnych po instytucję państwa.

Konferencji towarzyszyła zorganizowana przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP wystawa „Eternity and the Moment”, podejmująca temat wpływu architektury na tworzenie się polskiej tożsamości narodowej w dwudziestolecie międzywojennym. Jej tematyka wpisała się w ubiegłoroczne obchody 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Ekspozycja dzięki uprzejmości prof. Eliego Haddada gościła w budynku kampusu LAU, w centrum Bejrutu. W uroczystym

otwarcu wystawy w przeddzień konferencji uczestniczył ambasador RP Przemysław Niesiołowski, a słowo wstępne wygłosił dr hab. inż. arch. Kazimierz Butelski, prof. PK. Tytuł wystawy był inspirowany przemówieniem Lecha Niemojewskiego, wybitnego polskiego architekta, wyraziela nowoczesności i wnikliwego badacza historii dawnej architektury polskiej. Zaprezentowane na wystawie obiekty uchwyciły moment, w którym kraj — ożywiony po 123 latach niewoli — definiował się przez wartości modernistycznej architektury. Przedstawione przykłady stanowiły zaledwie drobną część dorobku polskiej architektury i urbanistyki. Wystawa w listopadzie, w okresie obchodów Święta Niepodległości, została zaprezentowana we foyer budynku PK przy ul. Podchorążych w Krakowie.

We współpracy LAU i PK

W ostatnich latach pracownicy i studenci obydwu uczelni uczestniczą w tzw. wizytach studyjnych, organizowanych przez obie strony w miejscach interesujących realizacji architektonicznych i w pracowniach wybitnych twórców. Polskich uczestników konferencji „Post War Reconstruction” do swej pracowni w Bejrucie zaprosił tym razem Elie Abs, znany z projektu tarasowej willi w górskiej miejscowości Brih, miejsca, w którym dopiero w 2014 r. doszło do pojednania pomiędzy zwaśnionymi społecznościami Druzów i Maronitów. Ten nowoczesny budynek jest przykładem pozytywnych przemian

w regionie. Podobnie jak zrealizowany w 2016 r. maronicki kościół Saint Elie, autorstwa Maroun Lahoud.

Warto przypomnieć, że w 2016 r. studenci Wydziału Architektury PK wzięli udział w zorganizowanym przez LAU seminarium poświęconym odbudowie syryjskiego Aleppo. Nadzrędnym założeniem było, że „bezpośrednio po zakończeniu konfliktu Polska sfinansuje i wybuduje istotne elementy infrastruktury Aleppo, konieczne w powrocie do normalnego życia mieszkańców”. Krakowscy studenci obejrzeli przygotowane przez studentów LAU propozycje architektoniczne dla Trypolis, Tyru i Damour oraz wzięli udział w dyskusji. Efektem współpracy były projekty dyplomowe, przygotowane pod kierunkiem dr. hab. nż. arch. Kazimierza Butelskiego, prof. PK i dr hab. inż. arch. Magdaleny Kozień-Woźniak w Zakładzie Architektury Społeczno-Usługowej Wydziału Architektury PK. Tematem magisterskich opracowań krakowskich studentów była odbudowa Aleppo. Każdy student mógł sam określić funkcję, która jest potrzebna miastu i której projektowania chciałby się podjąć. Propozycje dotyczyły budynków nowych centrów, szkół, szpitali czy domów pomocy społecznej.

Współpraca jest w bieżącym roku kontynuowana dzięki programowi Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (NAWA). Prace prowadzone będą równolegle na LAU i na Wydziale Architektury PK. Dotyczą m.in. analizy zrównoważonego projektowania architektonicznego na terenie Libanu z uwzględnieniem specyfiki geograficznej, ekonomicznej, społecznej i kulturowej kraju. Strony planują wymianę doświadczeń w kwestii różnic i podobieństw w podejściu do projektowania i wykorzystania w projektowaniu naturalnych materiałów z odmiennych rejonów geograficznych. Projekty i opracowania, które powstaną, zostaną zaprezentowane na wspólnej konferencji „EMMAT’2020 Conference on E-mobility, Sustainable Materials and Technologies”. Organizatorem spotkania będzie w 2020 r. Politechnika Krakowska.

Mgr inż. arch. Marcin Gierbienis pracuje w Zakładzie Architektury Społeczno-Usługowej (A-24) w Instytucie Projektowania Architektonicznego PK.

Tytuł i śródtytuły pochodzą od redakcji.

Na wernisażu wystawy (od lewej): Kazimierz Butelski, Rachid D. Chamoun, Elie Haddad, Przemysław Niesiołowski — ambasador RP w Libanie. Fot.: Ze zbiorów Zakładu A-24